

شرح رساله حقوق

گفتیم که آخرین عبارتی که امام سجاد (علیه السلام) در مورد حق الرجل حضرت فرمودند، این بود: «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» ما معنای «حَوْلَ» را بیان کردیم و دو معنا برایش گفتیم و عرض کردیم که روایات متعددی در این باره وارد شده است.

احتمالات سه گانه

احتمال اول

به کلامی از حضرت علی (علیه السلام) اشاره کردیم، طبق این بیان «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» در حقیقت مالکیت و اصل و اساس آن را به خدا نسبت می دهد و اگر مالکیتی برای انسان تصویر شود، در طول مالکیت خداوند است، یعنی مالک اصلی خداست و اگر انسان مالک چیزی شود این به اراده خداوند و خواست اوست و در طول مالکیت خداست. ایشان «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» را اینطور معنا کردند:

«إِنَّا لَا نَمْلِكُ مَعَ اللَّهِ شَيْئًا، وَلَا نَمْلِكُ إِلَّا مَا مَلَكَانَا؛ فَمَتَى مَلَكَانَا مَا هُوَ أَمْلَكُ بِهِ مِنَّا كَلَّفْنَا، وَمَتَى أَخَذَهُ مِنَّا وَضَعَ تَكْلِيفَهُ عَلَانَا.»

هرچه هست مال خداست، اگر ما هم مالکیتی داریم از ناحیه مالکیت خداوند است. خداوند هم به اعتبار آنچه که به ما عطا کرده وظایف و تکالیفی به عهده ما گذاشته و اگر آن را از ما بگیرد و سلب کند، تکلیف را از ما سلب می کند.

این یک معنا از این جمله است که متخذ از بیان حضرت علی (علیه السلام) است.

اما دو معنای دیگر نیز برای این جمله میتوانیم بیان کنیم که آنها نیز مستند به روایات معصومین (علیهم السلام) است

احتمال دوم

«لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ»، «لا حول» یعنی «لامانع عن معصية الله» هیچ چیزی نمی تواند جلوی معصیت انسان را بگیرد مگر خود خداوند «ولا قوه الا بالله» یعنی «ولا قوه على طاعة الله» هیچ توانی و قدرتی برای اطاعت خدا نیست جز به کمک خود خدا؛ یعنی اگر معصیت نمی کنیم به کمک خداوند است، اگر طاعت را انجام می دهیم به کمک خداوند است. این در روایتی از پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) و امام باقر (ع) نقل شده است. شیخ صدوق به بعضی از این روایات اشاره کرده است.^۱

روایتی از رسول گرامی اسلام نقل شده که در مورد «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» می فرماید: «لَا حَوْلَ عَنِ مَعْصِيَةِ اللَّهِ إِلَّا بِقُوَّةِ اللَّهِ، وَلَا قُوَّةَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ إِلَّا بِعَوْنِ اللَّهِ»^۲

احتمال سوم

احتمال سوم در معنا واگذار کردن امور به خداوند تبارک و تعالی است، که البته می تواند به عنوان لازمه دو احتمال سابق باشد «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ): إِذَا قَالَ الْعَبْدُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، فَقَدْ فَوَّضَ أَمْرَهُ إِلَى اللَّهِ وَحَقَّ عَلَى اللَّهِ أَنْ يَكْفِيَهُ»^۳ اگر بنده ای بگوید هیچ نیرو و توانی محقق نمی شود مگر به خواست خداوند، در حقیقت او خودش و کارش را به خداوند واگذار کرده «وَ حَقُّ عَلَى اللَّهِ أَنْ يَكْفِيَهُ» بر خداست که کار او را پیش ببرد و فراهم کند.

^۱ معانی الاخبار، ص ۲۲ و ۲۴.

^۲ مرآة العقول، ج ۱۲، ص ۲۱۳.

^۳ بحار، ج ۹۰، ص ۱۸۹.

«لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» از اذکاری است که بر آن خیلی تأکید شده؛ یعنی این باید حقیقتاً در جان و فکر و روح ما رسوخ کند و بر زبان ما جاری شود. فضیلت‌هایی که برای این ذکر بیان شده است بی‌شمار است، گاهی به عنوان گنجی از گنج‌های بهشت از آن یاد شده و در برخی از روایات دارد که حضرت موسی (ع) وقتی دریا شکافته شد این ذکر بر زبانش جاری بود، «لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ». در روز عاشورا نیز یکی اذکاری که امام حسین (علیه السلام) همواره بر زبان جاری می‌کرد «لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» بود. لذا از این ذکر و جمله و عبارت غافل نشوید و در هر حالی انشاءالله خداوند ما را یاری بفرماید.

«والحمد لله رب العالمین»